Verhalend getuigend over de nuances van het bidden

Pol Hendrix

WIE Gods bestaan niet zondermeer ontkent én kan liefhebben, kan ook bidden. Liefde maakt je immers aandachtig voor de andere. Die aandacht leidt tot een goede communicatie en een goede communicatie verzekert een goede relatie. Dit geldt dus ook voor onze relatie met God. Communicatie met God noemen we bidden.

Precies omdat het bidden steeds minder evident is en mensen die wel proberen te bidden er vaak een beperkte kijk op hebben, bekroop me de goesting om in een uitvoerig artikel inzicht te verschaffen in de veelzijdigheid en de zinvolheid van het gebed en het gebedsleven. Vertrekpunt daarvoor zijn een aantal gebeurtenissen in mijn eigen leven die ik vrijelijk heb bewerkt in functie van de thematiek. Ik vertel dus een verhaal, maar omdat dit wellicht net zoveel vragen oproept dan het beantwoordt, geef ik tussendoor ook duiding daarbij *(cursief)* ...

Ochtendritueel

Ik ben niet enkel een ochtendmens.
Ik ben een ochtendmens
met een eigen ochtendritueel.
Dat dit ochtendritueel
elke dag hetzelfde kan zijn,
is vooral te danken
aan mijn woon- en leefsituatie
als alleenstaande.
In normale omstandigheden
zijn er geen elementen
– zoals andere gezinsleden –
die de vaste ordening van dit ritueel
kunnen verstoren.
Dat ik hoegenaamd
het woord 'ochtendritueel'
kan gebruiken,
doet je al vermoeden
dat ik niet een van die vele mensen ben
die – zoals het cliché het wil –
's ochtends altijd tijd te kort hebben
en met grote snelheid
en hoge bloeddruk
van wekker naar voordeur stuiteren.
Nee, mijn ochtendritueel
neemt minstens drie uur in beslag!
Dat is dan natuurlijk niet enkel
tijd voor ontbijt en hygiëne,
maar ook voor vrijetijdsbesteding
en/of zelfs al wat werk
(zoals het schrijven van dit artikel).
Wat velen 'na hun uren' doen,
doe ik 'vóór mijn uren'!
Ik ben dus met recht
een 'ochtendmens'.
's Avonds ben ik overigens meestal
'geen mens' meer!...

In die eerste uren van de dag
ben ik wel schaamteloos intens
met mezelf bezig,
zou je kunnen zeggen.
Met uitzondering dan voor zoiets
als het schrijven van een artikel,
dat per definitie
niet op mezelf is gericht,
al wordt men tijdens het schrijven
liever niet gestoord
(een van de redenen
voor het vroege uur).
Ik kan heel erg genieten
van mijn ochtendritueel
en ik kan je dan ook aanbevelen
om er wat meer tijd

voor uit te trekken
en daartoe zo nodig
een uur vroeger te gaan slapen.
Maar dat geheel terzijde.
Misschien heb je andere
zinvolle rituelen
of goede gewoontes
waaraan je gehecht bent.
Misschien terecht,
misschien ten onrechte.
Het probleem met gewoontes is
… dat je ze gewoon wordt,
zo gewoon
dat je er niet meer bij stilstaat.
Zo worden vele rituelen en tradities
in stand gehouden
omdat ze onvermijdelijk lijken,
omdat we er ons goed bij voelen
of omdat we ons ertoe verplicht voelen.
We denken er niet bij na
en we stellen ze niet in vraag.
Soms zijn we er ons
bijna niet eens meer van bewust.
Het zou toch goed zijn
om ons vaker af te vragen
waarom we de dingen doen
zoals we ze doen
en of het misschien
ook anders zou kunnen …

Je kan ervan uitgaan dat iemand die een artikel schrijft over het gebed zelf een biddende mens is. Dat durf ik dan wel van mezelf beweren. Al moet ik zeggen dat ik wel vaker bij het lezen over gebed de indruk heb gehad dat de auteur geen andere ervaring had met zijn onderwerp dan een oppervlakkige en enkel een aangeleerde kennis ervan bezat. Die indruk heb ik overigens ook bij nogal wat auteurs die menen iets over kunst te mogen schrijven! Indien jij nu van jezelf vindt dat je een biddende mens bent of dat je een gebedsleven hebt (zijn of hebben: wat verkies je in dit geval?), dan kan je eens nagaan hoe dit functioneert in je manier van leven en geloven. Hoe belangrijk is bidden voor jou? Of bid je misschien helemaal niet en wil je door het lezen van dit artikel je mening erover vormen?
Misschien ben jij een van die mensen voor wie hun bidden een kostbare schat is die ze hebben bewaard vanuit hun kindertijd en die ze op vaste momenten telkens weer bovenhalen. Zij zijn gehecht aan dergelijke spirituele ankerpunten in hun dagelijkse routine en willen deze ook doorgeven aan hun kinderen en kleinkinderen. Stout als ik ben, durf ik hierbij te suggereren dat dit wel eens een uiting zou kunnen zijn van een kinderlijk geloof (al hoeft dit niet noodzakelijk het geval te zijn). Overigens is dit geen verwijt, want je kan iemand die het geloof enkel als kind heeft meegekregen niet verwijten dat hij/zij daarin niet is geëvolueerd. Zeker niet in deze tijd waarin de meeste gelovigen niet kerkgaand zijn of op andere manieren hun geloof 'up to date' houden. Sommigen wíllen ook niet volwassen worden in hun geloof omdat ze vrezen dat zij dan – zoals zovelen – hun geloof zullen verliezen. Maar, zoals ik al zei, het kan net zo goed zijn dat enkel de kinderlijke vórm werd behouden en de inhoud wél is geëvolueerd. Desalniettemin is het stilstaan bij je wijze van bidden een aanrader en een mogelijke eerste stap in een verdere verkenning van meerdere mogelijkheden. De wereld van het gebed en het bidden is een wonderlijke wereld van variaties en niveaus waarvan sommige misschien beter bij je passen dan de vorm waarmee je vertrouwd bent. Nu je dit leest, ben je al op de goede weg, zou ik durven zeggen (ahum = arrogant kuchje) …

"Stilte is meer dan een toestand zonder geluid. Net zoals vrede meer is dan een toestand zonder oorlog. Het is een waarde, geen leegte."

De stilte
Die ochtend
was mijn ochtendritueel
enigszins aangepast
omdat de omstandigheden
anders waren.
Ik had namelijk een vakantiewoning
in de Ardennen gehuurd,
een voormalige watermolen
in een bebost dal.
Een heerlijke plek,
op een paar chalets in de buurt na.
Wellicht van mensen
die Zwitserland te duur vinden …
Enfin, bij het krieken van de dag
opende ik de voordeur
van het molenhuis
en stapte naar buiten.
Alsof je een andere wereld betreedt!
De zwoele warmte van het huis
werd zonder waarschuwing
plots vervangen door
de 'wilde frisheid' van de ochtendlucht.
Alle deugddoende ervaringen
van het ochtendritueel
worden overtroffen
door het pure natuurbad
dat je ontvangt
wanneer de boslucht
je pas echt wakker maakt
en al je zintuigen prikkelt.
Het had de voorbije nacht
flink geregend.
Dan voel je 's morgens
de vochtigheid,
je hoort de bomen nadruppelen,
je proeft (bijna) de plantensappen,
je ruikt de diverse aroma's
(die zo anders zijn
dan de luchtjes van de stad!)
en je ziet natuurlijk
al die tinten groen en bruin
die zo rustgevend zijn.
Dan wordt ook je zesde zintuig[1]
aangesproken,
want je bent immers
geen toeschouwer van dit alles,
maar je bent er in opgenomen!

Ik kuierde wat door de tuin,
klom op naar de molenvijver,
volgde de klaterende beek
– nu ja, 'klateren',
het water ging wild tekeer
na die hevige regenval –
en liep dan even de weg op.
Bij dit alles valt vooral de stilte op
(ook iets wat je moet missen
in een stedelijke omgeving
– breek me de bek niet open!).
De stilte is het mooiste
en indrukwekkendste
van alle natuurgeluiden.
Er zijn zeer weinig plekken
in dit land
waar je nog een echte,
natuurlijke stilte kunt ervaren.
Ergens midden in het woud van Anlier
is misschien de bekendste plek.
Ik ben er geweest
en ik kan ervan getuigen.
Ik kan er vooral ook van genieten.
Het is niet iedereen gegeven
om van de stilte te houden.
Sommige mensen zijn nu eenmaal
verslaafd aan geluid.
Zij hebben angst voor de stilte,
zoals anderen bang zijn
in het donker.
Ik wil in elk geval pleiten
voor een positieve benadering

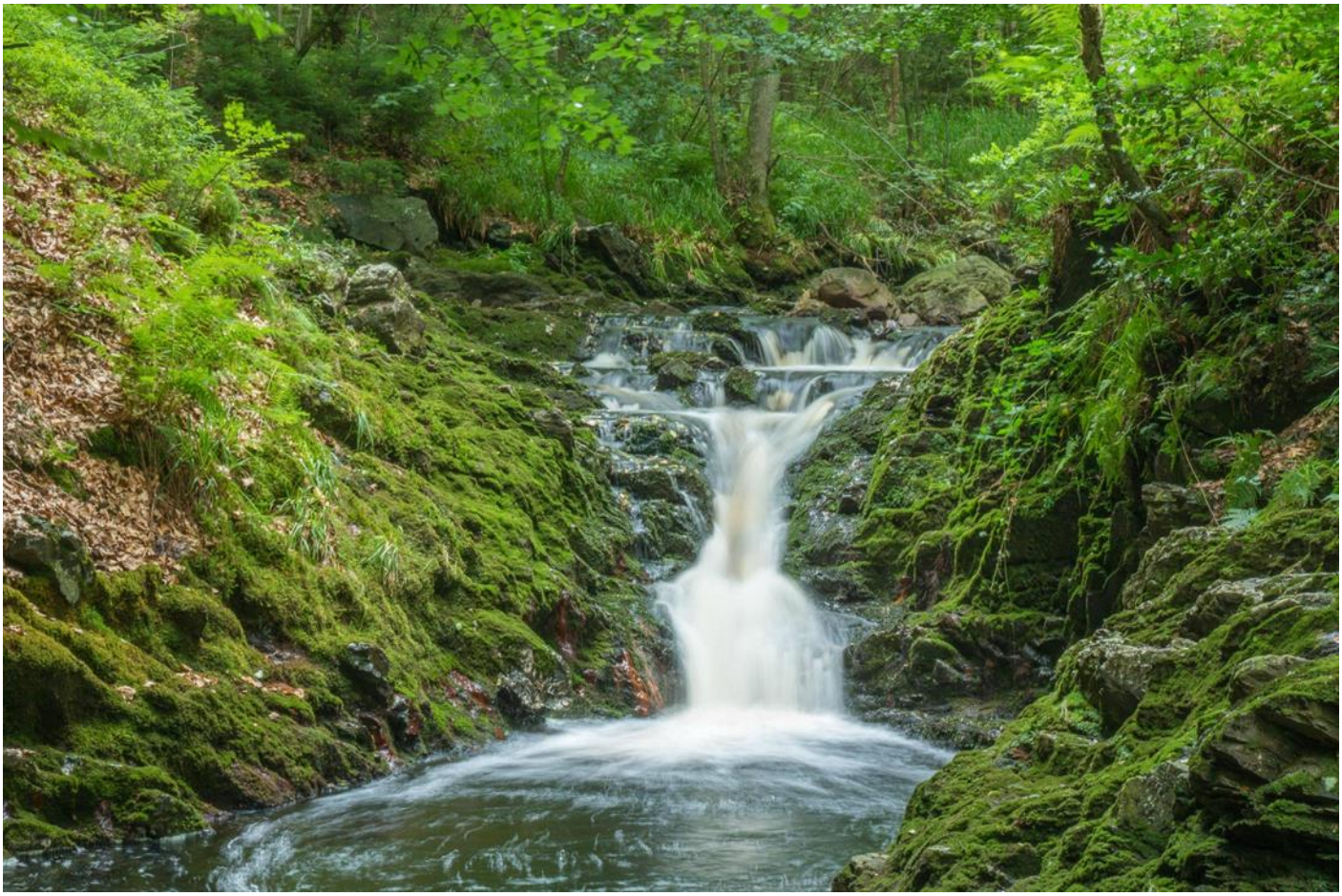

van de stilte.
Stilte is dan ook meer
dan een toestand zonder geluid.
Net zoals vrede meer is
dan een toestand zonder oorlog.
Het is een waarde, geen leegte.

De bijbel (Joh 1) parafraserend,
durf ik zeggen:
"In het begin was er de Stilte
en de Stilte was bij God
en de Stilte was God".
Ik zou de stilte
een scheppingsbeginsel willen noemen,
de mogelijkheidsvoorwaarde
voor alle scheppingsdaden.
Vooral de innerlijke stilte is belangrijk
om Gods scheppingswoord
te kunnen horen.
De uiterlijke stilte is veeleer de ruimte
waarin het creatieve proces
op gang komt.
En dan heb ik het niet over kunst,
maar over de hoedanigheid
van elke mens
om deel te hebben aan de schepping.
En daar komt dan dat zo miskende
zesde zintuig[1] van ons bij kijken.
We kennen toch dat gedicht
van Felix Timmermans:

"De kern van alle dingen
is stil en eindeloos.
Alleen de dingen zingen.
Ons lied is kort en broos."
"En donker zingt mijn bloed,
van heimwee zwaar doorwogen.
Ik zeil langs regenbogen
Gods stilte tegemoet."

Daarin
wordt het vermoeden gewekt
dat onze waarneming beperkt is,
dat er meer is tussen hemel en aarde,
met name in alles wat bestaat.
Niet het goddelijke zelf,
maar een verwijzing naar het goddelijke
en het eeuwige en het heilige,
dat zich niet in onze woordenkramerij
laat opsluiten.
Daarom hou ik van de stilte,
kan ik mij door haar laten raken
en laten meenemen
naar ongekende verten,
soms ver van mij af,
soms diep binnen in mezelf.

Op zich is stilte geen waarde. Haar waarde krijgt ze door de omstandigheden waarin ze voorkomt. Zoals gezegd is onze waardering voor de stilte ook heel persoonlijk. Eenzelfde stilte kan op hetzelfde moment door twee mensen heel verschillend worden ervaren. Reflecterend over het gebed lijkt stilte voor de meesten eerder een vanzelfsprekendheid. Voor het persoonlijke gebed is stilte zeker op zijn minst een hulpmiddel. Voor het gezamenlijke bidden (de liturgie) kan stilte ook geheel averechts werken. Er zijn mensen die pleiten voor meer stilte in liturgische samenkomsten, maar niet altijd om de juiste redenen. Wie voorgaat in gebed moet heel goed weten waarom zij/hij een stiltemoment inlast en meestal is het dan ook noodzakelijk om dit in te leiden. "Laten we in stilte bidden" is niet altijd voldoende. We kennen ondertussen ook de goedkope uitnodiging tot "één minuut stilte", om bv. slachtoffers te gedenken. Het is een symbolisch gebaar dat al zo dikwijls werd misbruikt, dat het helemaal is uitgehold. Ja, kijk, ik heb er een zekere afkeer voor ontwikkeld, omdat het zo kunstmatig is, zo armzalig, zo potsierlijk, zo schijnheilig dikwijls ook. Ik vind dat we dan beter samen kunnen zingen of bidden of heel hard roepen!

Bij het bidden kán de stilte dus een plaats hebben. Uiterlijke stilte (de stilte om je heen, de hoorbare stilte) wanneer je weet waarom, maar dus vooral die innerlijke stilte waarin je Gods stem kan horen, die geen klank nodig heeft. Het is immers vooral het luisteren naar wat God te zeggen heeft dat in het gebed aan de orde is en dat kan je alleen in die stilte horen. De stilte van de natuur die ons overvalt, is een mooi beeld voor die

innerlijke stilte die we zo nodig hebben om te kúnnen bidden. Niet iedereen is altijd en overal in staat om die stilte te vinden. Daarom hebben sommige mensen een oprechte behoefte aan vaste tijdstippen of plekken om te bidden, eventueel met visuele prikkels. Eigenlijk zijn iconen en religieus geïnspireerde kunstwerken als een soort 'pornografie' voor het gebedsleven! Zij prikkelen de stilte in ons en maken ons gevoelig voor het spreken van God. (Ik denk dat mijn volgende artikel als titel zal hebben 'Gods pornografie' … of niet.)

Je zal begrijpen dat ik zelf erg aan de stilte ben gehecht. Zelden zal ik stilte als onaangenaam ervaren. Toch hou ik ook veel van muziek. Voor wie de innerlijke stilte zoekt, maar zich onbehaaglijk voelt bij uiterlijke stilte, kan het beluisteren van aangepaste muziek een hulp zijn. Dan stelt zich natuurlijk de vraag: welke muziek is hiervoor geschikt? Dat moet je zelf ontdekken. Dat kan iemand anders niet voor jou bepalen. Mijn suggestie daarbij is wel deze: verruim je muzikale horizon. Blijf niet steken bij de muziekgenres waarmee je vertrouwd bent. Ouderen wil ik aanraden om aan jongeren te vragen bij welke muziek zij tot rust kunnen komen. Aan de jongeren stel ik hetzelfde voor: zet je vooroordelen over de muziek van de oudere generatie eens opzij. Leer goede muziek te onderscheiden in alle genres – van Gregoriaans tot Hip-hop!

Het ongeval

Ik verbleef twee weken
in de watermolen
en gedurende de eerste week
had ik een bevriend koppel te gast.
Die dag zou ik naar de bakker rijden
om vers brood
en Ardense appelflappen.
Dus stapte ik na mijn stiltebad
in de wagen en reed weg,
richting het stadje
waar ik een goede bakker wist.
Onderweg genoot ik,
ondanks het gebrom van mijn auto,
nog steeds van de stilte om me heen
(en in mezelf).
Het dal uitrijdend
zag ik de aarde dampen,
alsof er stukken van de wolken
waren gevallen, die nu terug opstegen
naar het dichte wolkendek boven me.
Boven (maar niet zó hoog),
op een open plek,
zag ik een eerste glimp van de zon
en ik wist
dat het een mooie dag zou worden.

Toen ik terugkeerde, merkte ik pas
hoe nat het wegdek eigenlijk wel was
en bij het afdalen leek het net even
te snel te gaan en dus remde ik af.
Daardoor echter
verloor ik de controle over het stuur
en de wagen gleed van de weg af,
naar de afgrond rechts van me.
Gelukkig bleef hij steken
op een rotsblok naast de weg.
Nu ja, 'gelukkig', zonder hulp
kon ik hier niet weggeraken.

Vlakbij stond een hoeve
en ik ging aanbellen.
In mijn beste Frans
probeerde ik uit te leggen
wat er was gebeurd
en of de boer mij misschien
met zijn tractor kon lostrekken.
De boer wilde dat wel doen,
maar hij wilde vooral eerst
rustig ontbijten.
In de Ardennen
kennen ze hun prioriteiten!
Nu ja, je moet
ieders ochtendritueel respecteren
en ik moet zeggen:
hij nam daar ook zijn tijd voor.
Wie ben ik
om daar iets op aan te merken!
Een half uur later
kwam hij op de tractor aangereden
en onderzocht de situatie.
Hij vertelde ondertussen
dat wel meer mensen
een slippertje maakten op dat stuk weg
en ik was blij met een mens
met ervaring te maken te hebben ...
Probleem was echter dat rotsblok
dat mogelijk grote schade
zou kunnen aanrichten
wanneer hij de auto zou voorttrekken.

"Ik sta niet vooral biddend in het leven dan wel levend in het gebed."

Net dan kwam er een wagen langs,
die even verder stopte.
Er stapten vier gezonde
Oost-Vlaamse Scoutleiders uit.
Die hadden al snel begrepen
hoe zij hun goede daad van de dag
konden verrichten.
Met vereende Vlaamse spierkracht
en Waalse paardenkracht
– ikzelf stond op een afstand
toe te kijken –
kwam de wagen sneller dan verwacht
los en bovendien bleek er onderaan
geen noembare schade
te zijn aangebracht.
"Hoe kan ik jullie bedanken?"
vroeg ik opgelucht.
"Laat maar, dat is graag gedaan,"
lachten ze
en ze reden meteen verder.

De boer durfde mij daarna
ook geen vergoeding meer te vragen
voor zijn hulp
en ik wilde ook niet aandringen ...
Ik stapte weer in de wagen,
die meteen startte
en zonder bijgeluiden
reed ik voorzichtig verder het dal in.
De zon had ondertussen
een veel groter gat geboord
in het wolkendek
en het zag er inderdaad naar uit
dat het een mooie dag zou worden!

Dit voorval zit tjokvol informatie over het gebed, al wordt er nergens vermeld dat er gebeden wordt. Het bidden zit tussen de regels, kan je zeggen. Ik zeg het weleens vaker: ik sta niet vooral biddend in het leven dan wel levend in het gebed. Het is natuurlijk niet het een óf het ander, maar de levensechtheid van het bidden lijkt mij toch prioritair. Eerder dan een activiteit is het gebed een levenshouding waarbij Gods aanwezigheid wordt ervaren. Het is niet beleefd om die te negeren …

In de eerste alinea van de paragraaf over het ongeval ben ik onderweg met de wagen en met een zending (brood kopen). Toch beschrijf ik niet het bezoek aan de bakker, maar wel wat ik onderweg opmerk (de stilte, de natuur, de zon). Een mens is soms zo gefocust op wat hij moet doen dat hij vergeet te genieten van wat hem ondertussen zomaar wordt geschonken. Als dat genieten je nu ook vervult met een gevoel van dankbaarheid voor dit alles, zouden we dit dan geen dankgebed mogen noemen? Of dacht je dat dit daarvoor per se verwoord moet worden?

Het ongeval is wel even schrikken, dat begrijpt u. Op zo 'n moment ben je even alleen op de wereld. "Mijn God, waarom hebt U mij verlaten," bad de psalmdichter. Op zo 'n momenten komt

een heel ander soort gebed naar boven. Dan beklaag je jezelf en je verwijt God (de enige die in de buurt is) dat Hij je dit aandoet! Natuurlijk is dat heel kort door de bocht (!), dat besef je zelf ook wel, als je eerlijk bent, maar de ratio laat je op zo 'n moment nu eenmaal even in de steek. Waarom zou je dan niet je beklag doen en vloeken? Ook dat kan dus bidden zijn. Er zijn ook genoeg klaagpsalmen in de bijbel te vinden om dat te illustreren. Het is beter God verwijten te maken dan te beweren dat Hij afwezig is!

Het ontbijt van de boer gaf me wat tijd om de situatie te overzien. Niet meteen om tot rust te komen, want zolang je in de onzekerheid zit, kan je geen rust vinden. Weer dient zich dan een andere gebedsinhoud aan. Als God me hieruit redt (via de boer dan, want we weten toch dat God het zonder de boer niet redt – of ken je die mop niet!) dan ben ik tot een tegenprestatie bereid. Ken je dat? Te voet naar Compostella bv., al is dit nu niet in verhouding met dit akkefietje. Mag het iets minder zijn? In dit gebed doe je God een belofte, waarmee je natuurlijk eerder je ongeloof dan je geloof laat blijken. Het is toch al te gek dat wij God iets zouden moeten geven voor de moeite! Maar ja, zo zitten wij in elkaar, zo heeft God ons gemaakt, denk je dan maar, mét productiefouten!

En toen kwamen die als gezonden gezonde jongens eraan! Halleluja! Loof de Heer! Van vreugde juicht mijn hart! Hallo, als dit weer geen ander gebed is! Ik had God al herkend in die boer, maar in die vier gasten herkende ik hem nog veel meer, zeker nadat ze met vereende krachten mijn voertuig weer op de goede weg hadden gezet! Ik moest denken aan het evangelieverhaal over die vier vrienden die de lamme door een gat van het dak tot voor Jezus' voeten laten zakken. Maar ook aan die mop over die man die bij een overstroming in het water was beland en er heilig van overtuigd was dat God hem wel zou redden. Er kwamen achtereenvolgens een roeiboot, een motorboot en een helikopter langs, maar hij wees hun hulp telkens af omdat hij geloofde dat God zelf hem zou redden. Hij verdronk en in de hemel deed hij zijn beklag bij God en die zei hem: 'Wat wilde je dan? Ik stuurde je achtereenvolgens een roeiboot, een motorboot en een helikopter'! Mensen hebben soms een onaards geloof, waarbij ze Gods aanwezigheid niet herkennen in 'de doodgewoonste dingen' en in de mensen om zich heen. Doe je dat wél, dan heb je veel vaker reden om God te loven en te prijzen om zijn reddende en helende aanwezigheid.

Als je volgens inhoudelijke accenten soorten gebeden wil onderscheiden, dan denk ik dat er zes soorten zijn:
1. het vragen / smeken
2. het loven / prijzen
3. het danken / verheugen
4. het beloven / zweren
5. het geloven / belijden
6. het klagen / verwijten.
Twee daarvan waren in deze paragraaf niet expliciet aan de orde. Vooreerst het alom gekende vraaggebed, wellicht het meest voorkomende gebed. Vervolgens de belijdenis: je drukt je geloof uit – ook hier weer al dan niet met woorden – omdat dit je helpt om te volharden en met vertrouwen verder te gaan. In vele gevallen zal je bidden een vermenging zijn van twee of meer van deze gebedsaccenten. Het is immers slechts een onderscheid dat ik hier maak en dus te

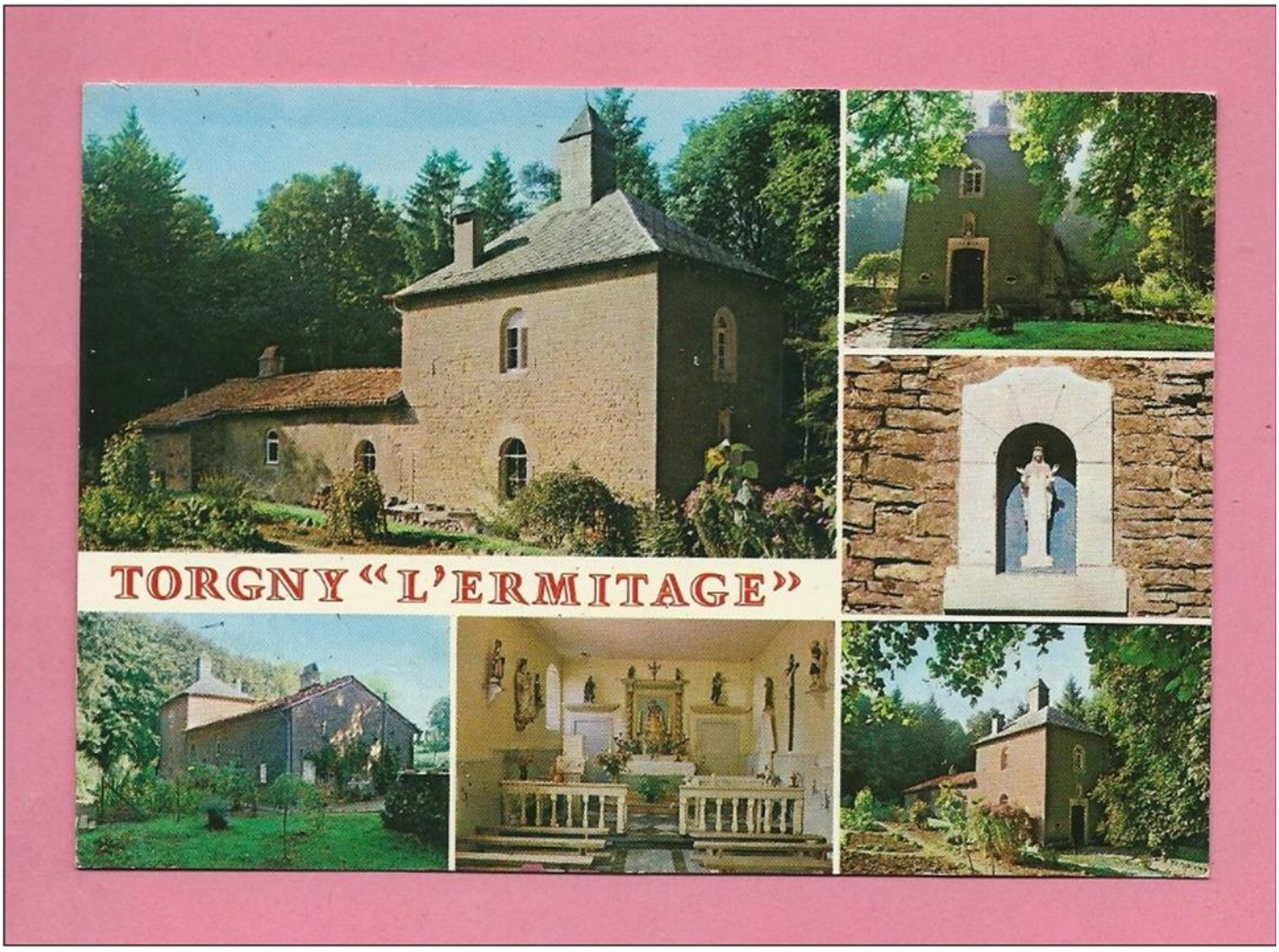

eenzijdig rationeel. Je kan niet alleen met je verstand bidden. Daarover verderop meer (zie paragraaf 'Tot stilte beukend').

De kluizenaar

Terug in de zwoelte van de molen
bleek de tafel net gedekt
en mijn vrienden genoten
van het brood
en van mijn avontuur.
Na de afwas maakten we ons klaar
voor de uitstap die we de dag voordien
hadden afgesproken.
We wilden naar
de 'Belgische Provence' (de Gaume)
en meer bepaald naar het dorp Torgny.
Het zou voor hen de eerste keer zijn.
Ik was er al wel
een paar keer eerder geweest.
Je moet weten dat ik niet graag reis
en mijn vakanties altijd
in eigen land doorbreng
(ook door gewoon thuis te blijven).
Ik denk niet dat er één dorp of stad
in België is
waar ik nog niet ben geweest!
We reden met hun wagen
en ik beheerde de wegen-
en stafkaarten,
want er was geen gps aanwezig.
Torgny ligt in een vallei
met een microklimaat.
Het is de plek in België
met de meeste uren zon,
er groeien planten
die nergens anders voorkomen,
de huizen
hebben Romeinse dakpannen,
er is een wijngaard
en vooral ook een kluis,
toegewijd aan Onze Lieve Vrouw
van Luxemburg,
Maria, Troosteres der bedrukten.
Er is zelfs een kluizenares,
soeur Marie-Bernard, dominicanes.

(Met alle respect voor deze zuster, vervang ik haar hier, ten behoeve van mijn dichterlijke vrijheid en de doelstelling van dit artikel, door een Vlaamse kluizenaar, dat klapt makkelijker ook …)

Op onze wandeling door Torgny
moesten we natuurlijk ook
langs de kluis gaan.
Ik had de kluizenaar
vroeger hier al eens ontmoet
en kort gesproken.
Het verbaasde me dan ook
dat hij mij zich nog herinnerde

"Bidden is zo leven dat je de hele tijd met God verbonden bent."

na al die tijd.
Hij nodigde ons uit
om even te gaan zitten op een bankje
aan de schaduwkant van de kluis
en hij ging voor ons
fris pompwater halen.
Pater Ignace was gekleed
in een grauw habijt
en had een volle, grijze baard.
Hij droeg een strohoed, die hij afzette
toen hij zich bij ons neerzette.
'Woont u hier al lang?'
vroeg mijn vriend Jo.
'Volgend jaar zal het twintig jaar zijn.'
'Hoort u bij een orde of congregatie?'
'De Dominicanen.'
'Mist u dan de gemeenschap niet?'
'Ach, missen.
Als je ziet hoe ik hier leef …
Ik moet zoveel missen.
Als je leeft vanuit de gedachte
dat je vanalles tekortkomt,
dan kan je hier niet leven.
Maar als je beseft hoe rijk je bent
door hier te leven,
dan ben je een gelukkig mens.
Ik ben een gelukkig mens.'
'Het zegt me wel iets,
het kluizenaarschap,' zei ik,
voor me uit kijkend.
'Maar toch liever
met wat meer modern comfort.'
'Ach ja, jonge mensen,
ze kunnen niet meer zonder
computer en gsm en tv en auto
en … Ze zijn ermee vergroeid
– alsof ze zonder die dingen
geen volledige mensen zijn!'
'Je hebt gelijk, pater Ignace,
we zijn afhankelijk geworden
van de moderne technologie
en langs de verschillende
communicatiemedia
willen we ons verbonden voelen
met de wereld.'
'Maar,' zei Jo, 'zijn die dingen
toch niet gewoon instrumenten
waarmee de mensen van deze tijd
werken en communiceren
en zich ontspannen?
Zijn we betere mensen
als we die dingen níét gebruiken?'
'Het is waar dat mijn leeftijd
mijn oordeel vertroebelt,
maar ik geloof toch ook
dat die 'instrumenten',
zoals jij ze noemt, toch dikwijls
verkeerd worden gebruikt.
We moeten nog leren
ermee om te gaan.'
'Ik ben het volledig eens
met de pater,' zei Lieve,
de vrouw van Jo,
'mensen willen te graag geloven
dat zij bekwaam genoeg zijn
om er verstandig mee om te gaan,
maar niets is minder waar.'
'U hebt die dingen hier niet,
neem ik aan,' zei ik tegen de pater.
'Nee
– nu ja, een radio en een telefoon –
en ik mis ze ook niet, denk ik.
Mijn gebed is mijn gsm.'
'Ah ja,' zei Jo,
waarmee hij eigenlijk wilde zeggen:
goed gevonden.
'Ora et labora,' zei ik.
'Gebed en arbeid,'
vertaalde Ignace.
'Ik heb het daar altijd
moeilijk mee gehad.
Alsof we die twee per se
gescheiden moeten houden.
'Ora' zit toch ook al in 'labora'!'
'Ah ja,' zei Jo,
waarmee hij weer wilde zeggen:
goed gevonden.
'Werken kan dus ook een manier
van bidden zijn,' verstond ik.
'Onder andere,' zei Ignace.
'Bidden is gewoon een levenswijze.
Een manier van denken,
van spreken, van handelen.
Niets doen buiten God om.'
'Ik hoor het u graag zeggen,'
zei ik snel.
'Ik sta ook eerder levend in het gebed
dan biddend in het leven.
Ik bedoel dat het bidden niet iets is
dat er bij komt,
iets waarvoor je tijd en energie
moet vrijmaken.
Iets dat op vaste tijden
gepresteerd moet worden.
Bidden is zo leven dat je de hele tijd
met God verbonden bent.'
'Jij hebt een serieuze
telefoonrekening,' grapte Jo,
die even niets beters kon verzinnen.
'In mijn gebed ben ik natuurlijk
ook evengoed verbonden
met vele mensen,'
verduidelijkte Ignace.
'Mensen komen trouwens ook
naar hier om mij te vragen
om voor die of die te bidden.

Ze verwachten van mij
dat ik op een beter blaadje sta
bij Hem hierboven.
Ze mógen dat denken van mij.
Uiteindelijk is het ook mijn zending
om dat voor hen te doen.'
Net dan klonk er een klein klokje
aan de andere kant van de kluis.
'Iemand heeft mij nodig,'
zei Ignace en hij stond meteen op.
'Wij willen u niet langer storen,'
zei Lieve en we stonden alle drie op.
'Tot een volgende keer,' zei ik
en we gaven hem een snelle handdruk.
Terwijl de kluizenaar
achter het gebouw verdween,
vervolgden wij onze wandeling,
richting restaurant,
want een mens leeft niet
van geestelijk voedsel alleen!

Ik zou inderdaad soms een kluizenaar willen zijn. Het ligt in mijn natuur. Zonder de wereld los te laten, toch een teruggetrokken leven leiden. Maar wel aanspreekbaar blijven en bereikbaar voor wie mij nodig heeft. Mijn devies voor de KoningVisserKringen (zie dat artikel) is niet zonder reden 'Vrijmoedig & Toegewijd'. Het eerste is dan wel meteen de bijsturing van het tweede. Het kan geen devotie op zich zijn. Er moet een dynamiek van uitgaan. Het is niet omdat je afgezonderd leeft dat je niet verbonden bent met anderen. Een kluizenaar zondert zich niet zomaar af, 'om wat te bidden', nee, hij/zij neemt een engagement op zich, dat op het welzijn van mensen is gericht.

De titel van dit artikel – Ingebed – geeft in één woord weer wat essentieel is voor elk bidden: dat het ingebed is in het leven, in het geheel. Het maakt deel uit van een geïntegreerde spiritualiteit. Bij Pax Christi spraken we van 'strijd en inkeer' (cf. bevrijdingstheologie), een variant op het 'ora et labora'. Een kluis of een klooster is geen ivoren toren. Zo 'n gebouw heeft meestal een boeiend verhaal te vertellen over een inzet temidden de vele uitdagingen van het leven. Net zoals mensen met een gezonde spiritualiteit. Het is een kwestie van liefde, van creatief liefhebben. Hoe gaan we met elkaar om? Hoe dragen we elkaar over hindernissen heen? Hoe kan je je leven geven voor een ander? Niet door dood te gaan, maar door te kiezen voor het leven, het leven dat God je geeft.
In deze tijd hébben we zoveel dingen – waarvan de reclame zegt dat we ze nodig hebben – dat we vergeten dat we ook nog het leven zelf hebben. Al hebben we daar ook een ding van gemaakt waarover we menen vrij te mogen beschikken! De wetenschappelijke en technologische vooruitgang – en het gaat toch wel erg snel vooruit! – doet ons vergeten om stil te staan bij de vraag hoe om te gaan met alles wat we 'hebben'.

"De titel van dit artikel – Ingebed – geeft in één woord weer wat essentieel is voor elk bidden: dat het ingebed is in het leven, in het geheel."

Dat stilstaan kan ook bidden zijn. Maar juist nu we het gebed zo nodig hebben, beginnen we te geloven dat we het niet meer nodig hebben! Dat komt dan vooral omdat we dat 'nodig hebben' verkeerd interpreteren. Je hebt het gebed niet nodig zoals je een hamer nodig hebt om een spijker ergens in te slaan. Je kan niet eens de vraag stellen 'wat heb ik eraan?' (een iets te populair criterium bij het maken van keuzes), want dat zal pas achteraf blijken.
We hebben het gebed nodig omdat het een waarmerk van ons geloof is. Waar je ook meent te staan met dat geloof van je, door het gebed blijf je verbonden met God en het grote Geheel. Bidden is ingaan op Gods aanwezigheid. Het is een aanbod dat er altijd is en dat we toch uit het oog verliezen wanneer we teveel begaan zijn met wat we denken nodig te hebben om te kunnen zijn wie we denken te zijn.

Het probleem met het 'ora et labora' is dat het beide uiteen lijkt te leggen. De gebedstijden in de kloosters en abdijen lijken dat te bevestigen: zoals er tijd gemaakt wordt voor het werk, wordt er ook tijd gemaakt voor het gebed. Het bidden worden dan ook een 'werk' dat je te doen hebt. Ik wil hiermee niet de dagindeling in de abdijen in vraag stellen. Hoe kan je immers een religieuze gemeenschap zijn en niet regelmatig samenkomen in gebed? Vanuit die invalshoek is dat samen bidden heel zinvol. Maar vanuit het wezen van het bidden zelf bekeken – en met name dan wat het persoonlijk gebed betreft – zou het gebed niet herleid mogen worden tot iets wat je als gelovige MOET DOEN. Het gebed is geen prestatie die van je wordt verwacht. Het bidden is veeleer een 'zijn'. In dat zijn ben je verbonden met het zijn van God.

Een laatste toelichting bij de paragraaf over de kluizenaar betreft het bidden 'voor'. Als priester krijg ik regelmatig de vraag of ik (of de gemeenschap) wil bidden voor iemand die ziek is of stervende of gestorven is of in een grote nood verkeert. Zo krijgt ook een pelgrim verzoeken om kaarsen te branden voor … Het illustreert dat we het gebed toch beleven als een daad van verbondenheid. En dat is het ook! Het leven leert ons het belang van verbondenheid en het geloof verruimt die tot onze verbondenheid met God. Niet dat God ons bidden nodig heeft, maar wij zijn relationele wezens die communicatie nodig hebben om onze roeping als mens waar te maken.
"Mens voor de mensen zijn, herder als God," zo klinkt het in een kerkliedje. 'Bidden voor' is een teken van liefde.

Een mystieke ervaring

Na de middag gingen
we even de grens over.
Ik wilde met hen
naar het dorp Avioth rijden,
waar een kerk staat
die je niet in zo 'n boerengat
zou verwachten.
Het lijkt wel een schaalmodel
voor een gotische kathedraal.
Ze is er destijds gekomen
omdat er veel bedevaarders kwamen
voor het miraculeuze
Onze-Lieve-Vrouwebeeld.
Het is een zittend beeld
uit de twaalfde eeuw,
een van de zgn. zwarte madonna's,
dat met vele geheimen omgeven is.
Vroeger bracht men
doodgeboren kinderen naar de kerk
die in de nabijheid van het beeld
even weer tot leven zouden komen
zodat de pastoor ze alsnog kon dopen
…

Een week later keerde ik terug
naar Avioth,
want ik wilde in de kerk
een tekening maken.
Er liep die dag nogal wat volk rond.

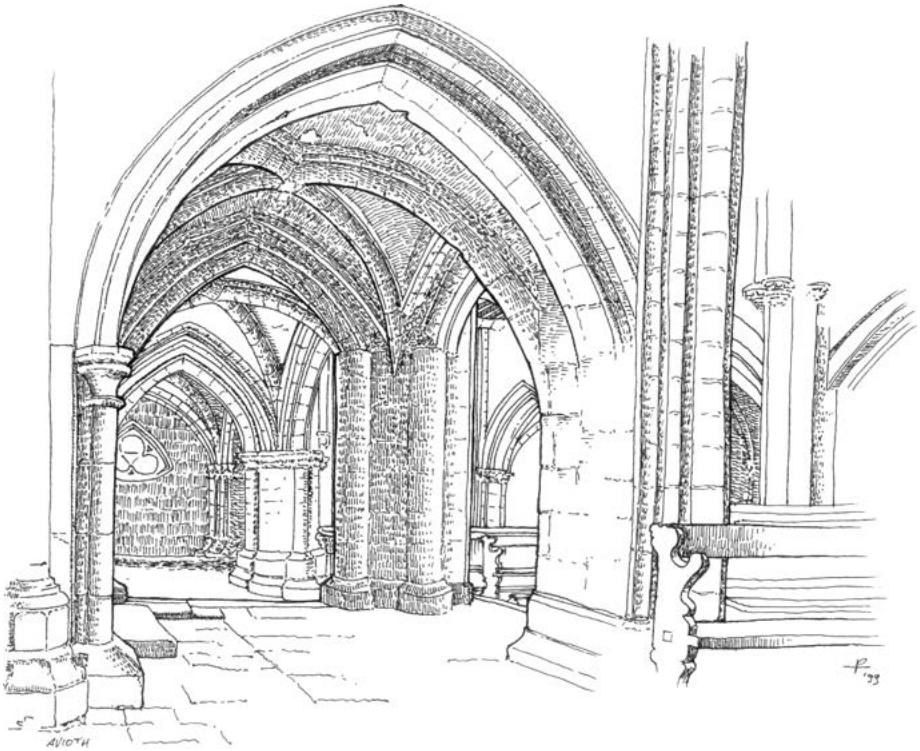

Vroeger kwam er bijna niemand,
tegenwoordig is het een heuse
toeristische attractie!
Temidden die drukte
zocht ik me toch een plekje uit
om mijn vouwstoeltje neer te zetten
en ik begon te tekenen:
dikke pilaren, kruisribgewelven,
spitsbogen, verweerde tegels …
Na enige tijd verscheen er
tussen de toeristen
een klein, oud 'abbeetje',
helemaal in zwarte soutane!
Toen hij mij opmerkte,
op drie meter afstand,
bleef hij stokstijf staan
(overigens: zo stápte hij ook …)
en bleef mij
gedurende een minuut of wat
met open mond aanstaren.
Toen slofte hij weer verder,
wellicht richting sacristie.

Even later hoorde ik
hem terugkomen.
Toen ging hij vlak naast mij staan
en na even zijn woorden
gezocht te hebben,
zei hij (in het Frans):
"Het gebeurt dat men van deze kerk
een fotostudio maakt.
Het gebeurt dat men er nu
een tekenatelier van maakt.
Ik hoop dat er ook nog
zal gebeden worden?"
Na mijn haastige bevestiging
ging hij, schijnbaar gerustgesteld,
de kerk weer uit.

Ik had hem willen uitleggen
– maar mijn spontane kennis
van het Frans liet dat niet toe –
dat wat ik daar deed voor mij
een vorm van bidden is.

Even later overigens
rukte een klein meisje
aan mama's rok
en naar mij wijzend,
fluisterde ze hardop (in het Vlaams):
"Dat is meneer, pastoor."
"Nee," reageerde mama,
"dat is een tekenaar."
"Jullie hebben beiden gelijk,"
fluisterde ik terug.
Zo zie je maar: niets is wat het lijkt.
Of: het is soms méér dan het lijkt.

Tekenen naar waarneming
is voor mij bij uitstek
een vorm van gebed.
Hoe zal ik dat uitleggen?
Neem nu dit geval.
Er is het onderwerp dat ik heb gekozen
(of dat mij heeft gekozen!),
er is de tekening in wording
en ik ben er.
Omgevingsfactoren spelen ook een rol,
maar zijn niet wezenlijk.
Om de tekening te kúnnen maken,
moet ik bereid zijn
om tijd te overwinnen,
fysiek ongemak te negeren,
gedachten en verlangens te beheersen.
Zolang de tekening in wording is,
telt enkel het onderwerp
waarnaar ik kijk.

Dat driedimensionale beeld in kleur
moet worden vertaald
in een tweedimensionale tekening
in enkel zwart.
Daarbij moeten voortdurend
keuzes worden gemaakt,
risico's worden genomen,
fouten worden aanvaard.
(In dit geval heb ik meer fouten
dan gemiddeld gemaakt.)

Als dit bidden is, kan u vragen,
waar is God dan?
Is God te vinden in het onderwerp?
Of in de tekening?
In de inkt? …
Dan antwoord ik:
was God in de brandende doornstruik
toen Mozes naar zijn naam vroeg?...
De bijbel toont
een grote terughoudendheid
om Gods aanwezigheid
waarneembaar voor te stellen.
Steeds gebeurt die via engelen
of bijzondere natuurfenomenen.
Een mens die Gods gelaat ziet,
zo was de opvatting,
die zou sterven.
Er was ook het verbod
om God af te beelden,
zelfs om zijn Naam uit te spreken.
Die Naam houdt evenwel expliciet
aanwezigheid in
(JHWH = Ik zal er voor u zijn).
Ik kan nooit
om Gods aanwezigheid heen.
Al het mooie dat ik zie,
houdt een verwijzing naar God in.

Als ik mij aan het tekenen zet
dan is dat als een lofgebed,
een aanbidding
zou je zelfs kunnen zeggen.
Dit gaat altijd samen
met een diepe ontroering
en dankbaarheid
omdat ik het als een genade ervaar
dat ik dit hier en nu mág tekenen.

"Dit gaat altijd samen
met een diepe ontroering
en dankbaarheid
omdat ik het als een
genade ervaar
dat ik dit hier en nu mág
tekenen."

Elke gave, elk talent
is een godsgeschenk,
dat je moet inzetten
ter meerdere eer en glorie van God
en ter verheffing
van al zijn mensenkinderen.
(Dit is nu wel
een erg plechtig woordgebruik;
het is soms sterker dan mezelf …)
Elke tekening of schildering
die ik maak is zo goed
als een mystieke ervaring.
Je bent immers slechts
een werktuig in Gods hand.
Je hebt het niet helemaal zelf
in de hand, het overkomt je,
soms op overweldigende wijze.

⊶ *Een van de meest droevige dingen die ik mensen weleens hoor zeggen is: 'ik ben niet creatief'. In mijn artistiek gespitste oren klinkt dat extra zwaar, alsof men zegt: 'ik ben zo goed als dood'. Niet creatief zijn kan verschillende inhouden hebben. Sommigen vinden zichzelf niet vindingrijk (genoeg), anderen niet origineel (genoeg), weer anderen hebben een te klein zelfbeeld, schrik van wat anderen over hen denken … Men kan natuurlijk ook gewoon lui zijn. De mens is nochtans geroepen om creatief te zijn, dat begrijpen we uit het scheppingsverhaal. Het is onze roeping en zending om deze aarde te vermenselijken en zo te beheren dat iedereen er beter van wordt. Het is dan ook schrijnend om vast te stellen hoe sommigen uit winstbejag eerder destructief met haar omgaan en daarin kan men dan toch nog verbazend creatief zijn. Denk maar eens hoe creatief de mens is in het bedenken van martel- en oorlogstuigen en -technieken!*

⊶ *Biddende mensen worden we als we onze eigen creativiteit op het spoor komen, ze ontwikkelen en ten dienste stellen van het Rijk Gods, om het eens in een evangelisch begrip te vatten. Goed doen met dat waar je goed in bent, is een vorm van bidden als het Godgericht is. Woorden zijn in het persoonlijk gebed van ondergeschikt belang. Maar goed, anders zouden alleen taalvaardige mensen goed kunnen bidden! Er is natuurlijk ook het uit het hoofd opzeggen van gebeden, maar daarover heb ik verderop nog wat te zeggen …* (zie paragraaf 'De brug).

⊶ *Omdat ik in voorgaande paragraaf over een mystieke ervaring spreek, moet ik daar ook nog iets over kwijt. We moeten zuinig zijn met het begrip 'mystiek' en het vooral ook niet verwarren met mysterie of magie. De mystiek is een indringende vorm van spirituele beleving. De mysticus ervaart Gods aanwezigheid op een bijzondere wijze omdat hij/zij daarvoor ontvankelijk is. Zij ervaren het als een heldere kijk op het geheel en proberen die in woorden of beelden weer te geven, wat niet vanzelfsprekend is. Mystieke geschriften hebben dan ook niet dezelfde helderheid als die waaruit ze zijn ontstaan! Iedere oprechte gelovige kan mystieke ervaringen hebben, maar de meesten zijn niet bekwaam om erover te communiceren. Men zal die ervaringen daarenboven ook zelf niet als mystiek benoemen.*
De mystiek is in zoverre een aantrekkelijk gegeven voor sommigen omdat ze een dimensie van het gebedsleven blootlegt die bevestigt wat we als gewone stervelingen wel vermoeden, met name dat er meer is tussen hemel en aarde. Maar ook al kan je de schrijfsels van mystiekers wel proberen te begrijpen, het domein van de mystiek blijft toch enkel toegankelijk voor de mysticus zelf. Onbevoegden betreden het op eigen risico. Het grootste gevaar dat je loopt is dat je jezelf als een mysticus gaat beschouwen zonder dat dit je gegeven werd. De tuin van de mysticus kan je beter vanachter het hek bewonderen …

Psalmhertalingen
Het grote nadeel van vakanties
in dit land is de grote kans op regen.
Ik neem dan ook altijd
de nodige lectuur mee op reis.
Een van de boeken
die ik altijd meeneem
is de bijbel.
Ik had me dat jaar
in het bijzonder voorgenomen
om enkele psalmen te 'hertalen',
zoals dat heet.
Voor een goed verstaan
van bijbelteksten
is het hertalen ervan vaak noodzakelijk,
al is het ook
een delicate aangelegenheid.
Bij het vértalen moet je vaak al
moeilijke keuzes maken
en bij het hértalen
ga je nog een stap verder.
Toch is het geen optie
om enkel letterlijk te lezen wat er staat
en niet door te dringen
tot de betekenis ervan.
Bijbelteksten zijn geen toverformules.
Ik kan dit niet genoeg benadrukken.
Ik zie het nogal eens gebeuren
dat predikanten

(vooral in fundamentalistische hoek)
zich graag van bijbelcitaten bedienen
om hun eigen stellingen
met Gods Woord kracht bij te zetten.
En er staan meer
dan genoeg woorden in de bijbel
om eender welke dwaasheid
te verkondigen,
gewoon door ze te combineren.
Dat is natuurlijk puur misbruik.
De mens dient
ónder het Woord van God te staan
en vooral zijn verstand te gebruiken
wanneer hij de bijbel leest.
Het is een kwestie van studie
en van meditatie/gebed.

Op een natte ochtend
had ik me genesteld in de sofa
met bijbel en schrijfgerei
en ik dook met volle goesting
in Psalm 1[2].
Een boom geplant aan stromend water,
waar kon ik beter zijn
om zo 'n beeld in me op te nemen?
Psalm 1 was al enige tijd
een van mijn favoriete psalmen.
Omwille van de beeldspraak
en omdat hij kort en eenvoudig is.
Het is een zaligspreking.
Als het eerste woord 'Zalig' is
(of 'Gelukkig', naargelang de vertaling)
dan ben je toch al meteen
in de goede stemming!
Een psalm lezen veronderstelt wel
een biddende houding.
Dan heb ik het niet over
een lichaamshouding,
maar over een innerlijke gesteldheid
die zich overgeeft aan de Andere.
Het is zijn Woord dat je leest,
ook al heeft Hij het niet geschreven.
Daarenboven hoor je dat Woord
het best als je achter de woorden
die er staan doordringt.
Zo niet blijf je steken in teksten
die tijd- en cultuurgebonden zijn
en dus vreemd klinken in moderne oren.
Achter de woorden vind je dan
de betekenis en de diepgang
van wat er staat en die neemt je mee.
Dan ben je biddend onderweg.
Maar dan wordt de biddende mens
een creatieve mens die zoekt
naar andere verwoordingen,
die toch nog verwijzen naar het origineel.
Dan wordt de biddende mens
een dichter, die dichter en dichter
nadert tot de kern van de psalm.
Nieuwe woorden komen en gaan.
Oude woorden worden hergebruikt.
Stilaan krijgt het gebed nieuwe vorm.
Geen nieuwe inhoud natuurlijk,
maar misschien wel nieuwe accenten.
En de dichter ziet dat het goed is.
En verbaast zich erover
dat het al zo laat is geworden!

De psalmen zijn een bijzonder stuk gebedscultuur in de christelijke kerken (en uiteraard ook in de joodse gemeenschap). Het zou spijtig zijn mochten we ze alleen maar lezen en bestuderen en ze niet bidden of zingen. In kloosters en abdijen horen ze al eeuwen tot de liturgische traditie, maar ook in de protestantse gemeentes. In katholieke parochies wordt er veelal nog te weinig gebruik van gemaakt. Sommige psalmen kennen we in aangepaste vorm als liederen (denk aan de bundel Zingt Jubilate), niet zelden als hertalingen van Huub Oosterhuis. Een psalmhertaling om samen te bidden of te zingen veronderstelt een ander soort hertaling dan een psalm voor je persoonlijk gebedsleven. Ik wil hier niet technisch worden en beperk me tot de opmerking dat een psalmhertaling om samen te bidden in een verstaanbare taal moet geschreven worden en dus niet al te poëtisch kan worden. Zo zijn de hertalingen van Oosterhuis van de jaren zestig veel geschikter voor de liturgie dan zijn nieuwe versies van 2011.

"Belangrijkste is dat je in de psalm duikt zoals in een ballenbad."

Iedere gelovige die een beetje taalvaardig is, wil ik aanraden om psalmen te hertalen. We móéten ze wel hertalen, want bij de vertaling is er zo veel verloren gegaan dat wat overblijft wel een zo getrouw mogelijke weergave is van de inhoud, maar de poëtische kracht van de psalm ontbreekt. Kennis van het Hebreeuws kan hier een grote hulp zijn, maar geen voorwaarde om je eraan te wagen. Wat je nodig hebt is fijngevoeligheid, gevoel voor taal en geloof. Dan wordt de hertaling een gebedservaring als geen andere!
Er zijn verschillende manieren om psalmen (of andere bijbelteksten) te hertalen. Belangrijkste is dat je in de psalm duikt zoals in een ballenbad. Als een volwassene in een ballenbad duikt, zullen er zeker heel wat ballen uit het bad kaatsen. Het is dan ook niet de bedoeling om elk woord van de psalm te hertalen. Het gaat erom de geest van de psalm te vatten en te plaatsen binnen de huidige realiteit. Je kan een psalm bestuderen, maar je kan hem ook op je laten inwerken door gastvrij te zijn voor alle kansen en betekenissen die erin vervat zijn. Tastend en zoekend kan je dan beginnen schrijven, al dan niet gebruikmakend van bepaalde kernwoorden in de psalm of hun moderne equivalenten. Elke psalm is een kunstwerk. Elke hertaling is een moderne of persoonlijke interpretatie van dat kunstwerk. Denk dus weer vooral niet dat je niet creatief bent!

De brug

Je kan geen huisje in de Ardennen huren
en de hele dag in de zetel liggen
met een bijbel op je buik.
Zo kwam ik op een dag in een bos
– niet uitzonderlijk in de Ardennen –
langs een natuurstenen brug
en die sprak me wel aan.
De volgende dag zat ik al
op mijn stoeltje en in gummilaarzen
in het ondiepe water te tekenen.
Verder heb ik daar niets over te melden.
Maar wel over een bijzondere ervaring
toen ik op de brug stond
en naar het water keek.
Je weet wel wat kinderen soms doen:
ze gooien van op de brug iets in het water
en lopen dan snel naar de andere kant
om het daar onder de brug uit te zien komen.
Ik had zelf niets in het water gegooid,
maar ik had wel eerst aan de ene kant
en dan aan de andere kant
naar het water gekeken.
Ik zag toen – bewuster dan ooit –
dat je aan de ene kant van de brug
het water naar je toe ziet stromen
en aan de andere kant zie je
het water van je wegstromen.
Niks bijzonders, zal je denken,
maar op dat moment was dit voor mij
als een geestverruimende ervaring!
Je staat alleen op een brug,
midden in de natuur
en je ziet het water komen.
Je keert je om
en je ziet het water van je wegvloeien.
Dezelfde brug.
Hetzelfde water.
Hetzelfde moment.
Twee verschillende inzichten.
Dit schrijvende stel ik vast
dat ik er niet in slaag
om die inzichten
– en het gaat om meer dan inzichten –

precies te beschrijven.
Het zal dus bij stamelen blijven.

Aan de ene kant komt het water dus
op je toe …. als een genadestroom.
Water is leven.
Het leven komt je tegemoet.
Zomaar, zoals God is.
Je blijft staan, blijft kijken
en het blijft maar komen.
Voor mij alleen?
Dan en daar wel, ja.
Aan de andere kant is het … anders.
Het vloeit van je weg.
Waar naartoe?
Ja, uiteindelijk naar de zee.
Steeds meer water verlaat je.
Maar toch: niet voordat het eerst
bij jou is geweest.
Aan de ene kant wordt je gelukkig.
Aan de andere kant wordt je droef.
Er zijn mensen die het leven vooral
ervaren aan de ene kant.
en er zijn mensen die het leven eerder
ervaren aan de andere kant.
Je kan in het leven niet altijd zelf
een kant kiezen.

Het gebed als een brugervaring: een brug die twee oevers verbindt en ondertussen stroomt het water. Voor mij is in deze vergelijking niet de brug noch de oevers beeld van het gebed, maar wel het stromende water. De brug waarop je staat is het hulpmiddel om te kúnnen bidden. De ene keer is dat een gebedstekst of een intentie, dan weer de stilte of een lied. Het kan ook een uitgekozen plek zijn. Wat het ook zij, het wezen van het gebed loopt onder je door of door je heen. Je luistert naar wat het water zegt – ook al heb je zelf woorden bij – want God is in het gebed aan het woord. Mijn woorden of de woorden die ik van een ander heb geleend, zijn als takjes die ik aan de ene kant in het water gooi: even een plof, maar dan weer het ruisende water. Naar je toe, door je heen, van je weg.

Zonder haar oevers is een rivier geen rivier. Bruggen heeft zij daarentegen niet nodig. Wij wel. Zonder 'brug' heb ik geen 'brugervaring', zoals deze beeldspraak het wil. Omdat wij mensen zijn, hebben we hulpmiddelen nodig, zoals taal en beelden, tijdstippen en plekken, andere mensen die ons leren bidden of leren het water te verstaan of om samen mee te bidden. Maar omdat we die brug zo nodig hebben, bestaat het gevaar dat we de brug als het gebed ervaren en het water maar laten lopen! Je kan zo gehecht geraken aan vertrouwde vormen van bidden dat je die nooit in vraag durft te stellen. Natuurlijk móét je niet altijd alles in vraag stellen – dat kan heel vermoeiend worden – vooral niet als die vorm van bidden je lijkt te voldoen en je innerlijke vrede schenkt. Maar stel dat het toch eens ter sprake komt, waarom zou je de gelegenheid dan niet gebruiken om stil te staan bij jouw manier van bidden?

Al die 'bruggen', die hulpmiddelen om te bidden mogen we toch ook niet onderwaarderen. Ik wil hier een onderscheid maken tussen drie categorieën biddende mensen (en we hebben het hier nog steeds en enkel over het persoonlijke gebed, voor alle duidelijkheid).
De eerste categorie (kan er iemand een beter woord suggereren?) zijn zij die kunnen bidden zonder hulpmiddelen. Meer nog, zij vinden ze eerder een hinder dan een hulpmiddel. Ik moet mezelf daar ook bijrekenen omdat ik immers nooit ophoud met bidden en het vreemd vind dat iemand daarvoor tijd neemt of een bepaalde plek opzoekt of voorgegeven woorden gebruikt, laat staan kaarsen brandt. Het bidden leeft in mij en het is het gebed dat mij stuurt, niet ik die het gebed bepaal.
De tweede categorie zijn zij die aan het gebed een duidelijke plaats hebben gegeven in hun leven en dit door een regelmaat in te bouwen en welgekozen gebedsteksten en gebedsstekken (!). Voor hen zijn deze woorden en gebruiken dragers voor een innerlijk gebed dat verder kan reiken dan die woorden en gebruiken. Ze geven rust en verdieping en houden hun geloof gaande.
De derde categorie zijn zij die niet anders kunnen bidden dan op de wijzen die hen werden aangeleerd of opgelegd. Ze zijn ervan afhankelijk en tegelijk voelen ze zich ertoe verplicht om alzo te beantwoorden aan de eisen van het geloof. Hun vasthoudendheid aan hun vertrouwde gebedsgebruiken kan voor hen een kracht zijn, maar het kan hen ook beletten om verder te groeien in het bidden.

Je begrijpt dat ik deze drie categorieën accepteer voor wat ze zijn, maar ze niet als gelijkwaardig beschouw, al heb ik voor elk hetzelfde respect want het kunnen bidden is niet aan ieder op dezelfde wijze gegeven en daarenboven is je godsdienst een grote beperkende factor. Het is niet ieder gegeven die beperkingen te doorzien en er vrijmoedig mee om te springen. Uiteindelijk zijn er zo goed als geen slechte manieren om te bidden, tenzij die waarbij je jezelf en anderen voor de gek houdt en enkel maar wat theater verkoopt. Maar als je aanvoelt dat je vastzit in je bidden en je naar groei verlangt, dan zou je daarvoor toch best hulp zoeken bij iemand die daartoe bekwaam is.

Voor alle duidelijkheid wil ik benadrukken dat ik iemand die zich afhankelijk maakt van woorden en formules voor zijn gebed niet noodzakelijk als een hulpbehoevende beschouw. Het is niet omdat ik in dit artikel meermaals woorden in een gebedscontext relativeer, dat iemand anders daar geen kracht of rust, diepgang of inspiratie kan uithalen. Dit artikel is geen handleiding tot het gebed! Er is zelfs veel te zeggen voor het herhalen van vaste gebedsformules, zoals het OnzeVader bv. of het Jezusgebed. Voor iemand die wil groeien in het gebed is het zelfs een belangrijke fase in die groei (of het kán het zijn, want net zomin als in het rouwproces, moet ieder per se doorheen alle fases).

"Na de aardbeving volgt vuur, maar ook in het vuur is God niet. Op het vuur volgt een stem tot stilte beukend."

Tot stilte beukend

Ik maak in mijn verhaal een sprong
naar enkele jaren later,
maar we blijven in dezelfde omgeving,
deze keer een kasteeltje, ook in een dal.
Het vakantieverblijf bevond zich
op de eerste verdieping
en vanuit het raam van de woonkamer
had je een prachtig uitzicht
over het dal,
dat bijna iets had van een regenwoud,
zeker die ene stormachtige dag.
Je zag het letterlijk al
van in de verte aankomen:
de lucht werd almaar donkerder,
wolken werden almaar dreigender
en naderden stilaan het kasteel.
Donder en bliksem waren algauw
van de partij
en ik stond aan het raam
en keek ernaar alsof het vuurwerk was.
'En God was niet in de storm,'
dacht ik, bijbelvast als ik ben.
Het komt uit een passage uit het boek
1 Koningen, hoofdstuk 19.

De profeet Elia is op de vlucht
want hij vreest voor zijn leven.
Hij trekt zich terug op de berg Horeb.

"Daar gaat hij een grot binnen
om er te overnachtten.
En zie, God zelf spreekt hem aan
en vraagt hem:
'Waarom bent u hier, Elia?'
Hij antwoordt:
'Omdat ik mij tot en met heb ingezet
voor de God van de machten.
Want uw volk heeft uw verbond
verwaarloosd, uw altaren afgebroken
en uw profeten gedood.
Ik ben als enige overgebleven,
maar ook mij staan ze naar het leven.'
Dan spreekt God:
'Kom naar buiten voor mijn aangezicht.'
En zie daar trekt God voorbij.
Voor hem gaat een geweldige storm uit,
die bergen doet splijten
en rotsblokken verbrijzelt.
Maar God is niet in de storm.
Na de storm volgt een aardbeving.
Maar in de aardbeving is God evenmin.
Na de aardbeving volgt vuur,
maar ook in het vuur is God niet.
Op het vuur volgt een stem
tot stilte beukend.
Zodra Elia dit hoort,
verbergt hij zijn gezicht in zijn mantel,
gaat naar buiten en blijft staan
bij de ingang van de grot.
En dan klinkt opnieuw de stem
die hem vraagt:
'Waarom bent u hier, Elia?'

En weer antwoordt hij:
'Omdat ik mij tot en met heb ingezet
voor de God van de machten.
Want uw volk heeft uw verbond
verwaarloosd, uw altaren afgebroken
en uw profeten gedood.
Ik ben als enige overgebleven,
maar ook mij staan ze naar het leven.' "

Als in een bliksemflits
komt deze tekst in mij op,
ook omdat het een van
mijn favoriete bijbelteksten is.
God is niet in de storm
en Elia komt pas naar buiten
wanneer hij die 'zachte bries' hoort
– al heb ik hier voor een meer letterlijke
en intrigerende vertaling gekozen.
Daarin herkent hij Gods Aanwezigheid.
Voor de eerste keer in mijn leven
ervaar ik een storm als iets mooi,
als een heerlijke manifestatie
van natuurlijke schoonheid.
Toch denk ik niet:
iemand daarboven maakt zich kwaad.
Ik voel mij ook niet klein en nietig
tegenover al dat natuurgeweld.
Er overvalt me een stille ontroering.
Het beuken van de storm
heeft stilte geoogst in mijn hart.
Natuurlijk roept dit iets op
van de romantiek en met name
van de typische schilderijen
van Caspar David Friedrich *(zie vorige blz.)*,
alsof ik bij deze de natuur herontdek
en haar zuiverheid leer waarderen.
Maar dat is het eigenlijk niet.
Een romanticus was ik immers al.
Deze ervaring gaat daar zelfs tegenin.
Niet de rauwe natuur,
maar de verfijnde cultuur
dringt tot me door.
Niet wát de schilder schildert,
maar dát hij schildert,
niet wat God schept,
maar dat Hij schept.

Eerder zei ik al dat je niet enkel met je verstand kan bidden. Daarmee verwijs ik eens temeer naar het belangrijkste van alle bijbelverzen en dat dan ook al in eerdere artikels aan de orde is geweest, met name Mc 12,30v, dat ik hertaald heb tot:

GIJ HEBBE LIEF
DE GOD DIE IS
MET HEELHEID VAN HART
MET HEELHEID VAN ZIEL
MET HEELHEID VAN VERSTAND
MET HEELHEID VAN KRACHTEN
EN GIJ HEBBE LIEF
UW MEDEMENS
DIE IS ALS GIJ.

Geloven is in wezen God liefhebben. Dat wordt hier als een gebod geformuleerd, maar eigenlijk is het een gave. Natuurlijk is het een voorwaarde om te kunnen bidden en zodoende is ook het bidden pas echt als het gebeurt in deze volledigheid. Ik heb 'volledig' altijd een intrigerend woord gevonden. Hoe kan iets nu tegelijk vol en ledig zijn? Toch begrijpt een biddende mens dit met het grootste gemak … Ja, toch?
Zoals ik het eerder had over categorieën biddende mensen, waarbij groei wenselijk is, zo krijgen we hier de fasen die je in die groei doorloopt, met name van onder naar boven, zoals de tekst hierboven is weergegeven. Je begint bij jezelf en je ontdekt dat leven relatie is, dat je menszijn niet los te maken is van het menszijn van anderen. Die relatie dient door de liefde gedragen te worden. Vanuit die relatie en die liefde kom je God op het spoor. God, die liefde is, kan niet anders bestaan dan in verbondenheid met de mens. Die verbondenheid gebeurt op vier niveaus (gevat tussen onze relatie met de medemens en die met God).
Het eerste niveau zijn je krachten, t.t.z. je mogelijkheden, je talenten, je lichamelijkheid, je zintuiglijkheid … In het bidden kan dit betekenen dat je voor een gebedshouding kiest (in zoverre die niet voorgeschreven wordt), dat je je stem gebruikt of je ogen om te lezen …
Het tweede niveau is je verstand. Dat heb je nodig om te kunnen lezen en te begrijpen wat je leest, om te kunnen spreken en luisteren, om de gedachten te ordenen die je aan God voorlegt enzovoort.
Het derde niveau is dat van de ziel. We zijn in deze moderne tijden de ziel wat uit het oog verloren. We durven nog wel eens beweren dat we zielsgelukkig zijn of zielsveel van iemand houden. Dat doen we natuurlijk niet zozeer met ons verstand, maar veeleer met ons gevoel (wat niet hetzelfde is als gevoelens of gevoeligheden). De ziel maakt ons ontvankelijk voor het artistieke en het spirituele, voor dimensies die je met enkel rationaliteit niet kunt bereiken. Voor het bidden opent dit duidelijk meer mogelijkheden dan op de eerste twee niveaus!
Het vierde niveau is naar bijbelse normen de kern van elke mens: het hart. In het hart komt alles samen, daar wordt de mens pas echt mens en daar kan hij God ontmoeten. De mens die bidt met het hart, geeft zichzelf over aan die stuwende kracht die Gods geest is en die door onze aderen stroomt, zonder dat wij daar zelf een inspanning voor moeten doen. Tot stilte beukend …

Liturgie

Die zondag was het prachtig weer
en dus trok ik er vroeg op uit
om te tekenen.
In Rahier vond ik een kerkje
dat me wel aansprak.
Eerste werk is altijd het onderwerp
langs alle kanten bekijken,
om dan mijn stoeltje op de beste plek
uit te vouwen.
Dat was in een lege wei,
onder een boom,
vlakbij de prikkeldraad
die de scheiding vormde

met een andere wei,
waarin wel koeien stonden.
Ik was nog niet lang bezig
of ik voelde hete adem in mijn nek
– nu ja, 't was vooral een plots geluid.
Een koe uit de wei achter de draad
kon haar nieuwsgierigheid niet bedwingen.
Het is me nog steeds een raadsel waarom,
maar ik stak mijn hand uit
om haar slijmerige snuit aan te raken.
In plaats van met haar snuit
kwam ik echter in contact met de draad.
Die koe dacht meteen: wat een idioot
en trok zich terug, de wei in.
Er stond immers stroom op de draad!
Dat was even schrikken
en iets langer om te bekomen …
Toen ik weer in staat was om te tekenen,
kwam er een kleine auto aangereden,
die vlak bij de kerk parkeerde.
Later bleek dat het een priester was.
Hij haalde een paaskaars
uit de kofferruimte
en legde die op zijn schouder.
Met zijn andere hand
nam hij een koffertje uit de wagen.
Hij verdween ermee in de kerk.
Er klonken klokken
en even later kwamen een na een
enkele wagens aangereden.
Een tiental mensen in het totaal
heeft de zondagsmis meegemaakt,
mét doopsel.
Toen iedereen na afloop was vertrokken,
kwam uiteindelijk ook de paaskaars
weer naar buiten.
Bij het inladen zag de priester mij zitten
en na even aarzelen
kwam hij op mij toegestapt.
Hij sprak me aan in het Frans,
maar toen hij merkte
dat ik Nederlandstalig was,
schakelde hij over op zijn beste Nederlands,
dat niet echt beter was
dan mijn beste Frans, maar enfin …
Toen ik hem verklapte
dat ik ook priester was,
veranderde ons gespreksthema
van kunst naar kerk.
Net zoals ik, moest hij in het weekend
van kerk naar kerk rijden
om voor te gaan voor kleine groepjes.
'Worden alle kerken hier
nog voor de eredienst gebruikt?' vroeg ik.
'Bijna allemaal, maar niet elke zondag.
In sommig kerken
ik kom maar per maand een keer.
Vandaag ik had hier
'messe plus baptême'.
De communauteit hier zijn klein
en sommig mensen préfére
gaan naar de stad.'
Een vroegere vicaris van bisdom Gent
(nu onze aartsbisschop)
schreef ooit dat het de voorkeur genoot
om op zondag
als gemeenschap samen te komen
dan wel om een mis bij te wonen.
Ik zei hem dat.
'Il a raison, je crois.'
'Moi aussi je crois,' zei ik met opzet,
waarop hij inderdaad grapte
dat we dan beiden zeer gelovig zijn.
Graag had ik uitvoeriger met hem
over deze zaken gesproken,
maar hij moest weer verder,
naar het volgende dorp.

"Vanop een 'goei wei' keek ik naar het gebouw waarbinnen zich een 'goei wij' afspeelde."

Ik zat 'op een goei wei'. Je kent die uitdrukking wel. Ik speel graag met dat beeld, onder meer door te suggereren dat je 'wei' als 'wij' spelt. Denk aan de schaapskudde (het mogen ook koeien zijn) die geweid wordt door de herder en denk aan de geloofsgemeenschap die samenkomt met haar voorganger in de liturgie. Beide vinden leven, voedsel, vrede, samenhang … Vanop een 'goei wei' keek ik naar het gebouw waarbinnen zich een 'goei wij' afspeelde. Met hoe weinigen ook, mensen komen samen in geloof. Dat kleine aantal is altijd maar een tijdelijk gegeven. Misschien duurt het nog jaren vooraleer een kentering komt of misschien gebeurt het morgen al. (Hopelijk niet omdat het oorlog is!) Mensen zoeken houvast, zei mijn oogarts mij onlangs toen die er zich over verbaasde dat er nog niet meer volk naar de kerk komt. Dat ze dat houvast bij ons (katholieke kerk) kunnen vinden is echter niet iets waar velen momenteel van overtuigd zijn.

Het beeld van de (jonge) priester met de paaskaars op zijn schouder zal ik nooit vergeten. Ik had hem in mijn tekening kunnen plaatsen, maar ik heb niet de gewoonte om in dergelijke tekeningen mensen op te nemen (vooral omdat ze niet stilstaan). De paaskaars is een veelbetekenend object in de liturgie. Het is zoiets als het kampvuur waarrond men op een mooie zomeravond samen liederen zingt. Het vuur van het samenzijn brandt ook bovenaan de paaskaars, want door de verrezen Christus zijn wij met elkaar verbonden, een van hart en van geest. Vuur is hij op aarde komen brengen en hoe wenste hij dat het oplaait (Lc 12,49). Een klein vlammetje dat is terug te vinden in elke gelovige, in elke leerling van Jezus. Een waakvlammetje voor ons geloof (eerder dan de godslamp bij het tabernakel!).
Maar wat ik nog zo bijzonder vind aan de paaskaars is dat zij elk jaar met Pasen wordt vernieuwd. Elk paasfeest beginnen we met een verse kaars. Eigenlijk is Pasen het enige ware Nieuwjaar, in christelijk perspectief althans. De nieuwe paaskaars naar voor dragen in de paasliturgie is een sterk moment. Ieder jaar opnieuw krijgen we te verstaan dat Jezus is verrezen en dat is dan geen herhaling, alsof we elk jaar weer hetzelfde meemaken, alsof we rondjes draaien. Nee, het is telkens weer nieuw! Het moet als nieuw worden verstaan, op een nieuwe manier worden ingevuld, verbeeld, verwoord, beleefd worden. Ook al blijft het christelijke gedachtegoed in de kern hetzelfde – het blijft dezelfde verrezen Christus – toch belijden en beleven wij ons geloof niet zoals honderd jaar geleden, laat staan duizend jaar geleden! Er is wel degelijk groei en evolutie merkbaar. Het kerkinstituut hinkt daarin wel wat achterop, omdat de weerstanden daar nu eenmaal dikker opgestapeld liggen. Je doet nu eenmaal geen nieuwe wijn in oude zakken, zoals het evangelie zegt … De nieuwe paaskaars is dus veelbetekenend, een teken van het zich vernieuwende geloof, zeg maar. Als wij in gebed samenkomen rond de paaskaars dan zijn woorden welhaast overbodig. Alhoewel …

De liturgie is het geheel van gebeden, symbolen, lezingen, gezangen, handelingen … van een bepaalde kerkdienst. Liturgie lijkt dus meer dan bidden alleen, alhoewel alle onderdelen toch vormen van gebed zijn. Zingen is twee keer bidden zei Augustinus. Luisteren naar Gods Woord is essentieel in het bidden en al die verwijzende symbolen en handelingen zijn visualiseringen van onze band met God en dus van ons gebed. Maar wat de liturgie zo anders maakt dan het persoonlijk gebed, dat is dat we het samen doen. Wanneer je samen iets doet dan moet je voor de goede orde afspraken maken, dan heb je allerlei veruiterlijkingen nodig, de 'bruggen' van de

vorige paragraaf. Als je samen bidt, dan worden woorden noodzakelijk, al kan je natuurlijk ook voor een woordenloze communicatie kiezen, maar dan toch niet altijd of de hele tijd. Samen bidden of samen liturgie vieren is om dat alles toch geheel iets anders dan het persoonlijk gebed en daarom eerder onderwerp voor een ander artikel. Misschien dus hierover later meer …

Epiloog

Mijn vakantie in de Ardennen
zat er bijna op.
Daags voor mijn vertrek wilde ik
nog een laatste rondrit maken
langs enkele plekken
die me wel aanspraken.
Of er een tekening van kwam,
dat zouden we dan nog wel zien.
Ik kwam in een klein dorp
met een oude Romaanse kerk.
De deur stond open.
Ik dus naar binnen.
Binnen overviel me een dubbel gevoel,
dat ik altijd heb in kerkjes van die tijd.
Het bedroeft me enerzijds dat meestal
alle oorspronkelijke schilderingen
verdwenen zijn,
wat ik als een groot verlies ervaar
en waardoor je niet kan meemaken
wat de mensen toen konden ervaren,
die *biblia pauperum*,
de bijbel in beelden gevat
voor mensen die niet konden lezen.
Anderzijds geeft het sobere interieur
een gevoel van onthechting,
van verstilling, van zuiverheid,
alsof alles nog mogelijk is,
alsof je het zelf kan invullen,
wat rust geeft,
omdat je niet overspoeld wordt
door een tsunami van beelden
en geluiden en geuren …
Dat dubbele gevoel is verscheurend,
want het ene doet je verlangen
naar de oorsprong
en het andere wekt de hunker
naar een mogelijk nieuw begin.
Toch is die verscheuring een illusie,
want een mens leeft voortdurend
tussen het 'niet meer' en het 'nog niet'.
Het is de weg die God met ons gaat.
Daarom voelen wel meer mensen
in dat soort kerkjes een Aanwezigheid
die hen prikkelt,
een rust en tegelijk een heilige onrust,
die hen lijkt uit te dagen
om niet langer dan nodig
in de donkere kilte van het kerkje
te blijven, maar naar buiten te gaan,
de wereld in, het leven in, het licht in.
We moeten geen drie tenten bouwen
op heilige bergen (en ook geen kloosters).
Heiligheid is niet in canvas of stenen
te vatten, omdat het per definitie
zo anders is dat het je blijft ontsnappen.
Maar een mens die bidt
zal haar toch met zich meedragen.
De biddende mens gaat
als een pelgrim door het leven,
in het besef dat het onderweg zijn
het doel is.
Wie biddend onderweg is
zal altijd bereikbaar zijn,
zowel voor zijn medemens
als voor God,
omdat de ene de andere oproept.
Amen.

Voetnoten

1: Zie o.m. het artikel 'Waar – Waard – Zwaard'
2: Zie op deze website bij psalmhertalingen.

"Wie biddend onderweg is zal altijd bereikbaar zijn, zowel voor zijn medemens als voor God, omdat de ene de andere oproept."

(Deurne, Pasen 2017)

Merkwaardige, nog niet ontcijferde inscriptie in de kerk van Avioth.